

виключати кримінальну відповідальність підозрюваного, обвинуваченого або є підставою для закриття кримінального провадження.

Слід зауважити, що опитування безпосередньо адвокатів-захисників виявило, що основною причиною їхньої незначної активності є те, що закон не визначає процесуальних можливостей цих учасників процесу зі збирання доказів у процесі досудового розслідування. До того ж чинним КПК України не встановлено й обов'язки слідчого приймати такі докази та залучати їх до справи. Наділивши захисника правом збирання доказової інформації, законодавець тим самим зробив великий крок щодо реалізації в кримінальному процесі принципу змагальності сторін, але не передбачив норми щодо реалізації цього права. (Одінцова І.М. Діяльність сторони захисту при збиранні, дослідженні та перевірці доказів в умовах судового слідства / І. М. Одінцова // Право і суспільство. - 2014. - № 1. - С. 254-259.)

Відповідно до ч. 2 ст. 243 КПК України, сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи. У науковій юридичній літературі загалом така новела законодавства була визнана вагомим кроком щодо закріплення принципу змагальності й рівності сторін. Втім, не можна не сказати й про негативний бік названої норми КПК. Так, КПК не визначає форму реалізації стороною захисту права самостійного залучення експерта. Зокрема, не зрозуміло, який документ у такому випадку буде підставою для проведення експертизи. Адже у якомусь документі необхідно зазначити інформацію про особу, яка залучається у якості експерта, питання, що ставляться експерту, перелік матеріалів (зразків, документів), що надаються для дослідження, попередження про кримінальну відповідальність експерта тощо.

З цього приводу існує думка, що у випадку звернення сторони захисту про залучення експерта державної спеціалізованої експертної установи, керівник установи, упевнившись у тому, що до нього звертається саме сторона захисту за конкретним кримінальним провадженням (надано копії постанови про допуск захисника (залучення адвоката) до участі у конкретному кримінальному провадженні, копію договору про надання правової допомоги адвоката (захисника) обвинуваченому (підозрюваному) у конкретному кримінальному провадженні тощо) має організувати проведення судової експертизи. (Сімакова-Єфремян Е. Б. Проблемні питання застосування нового Кримінального процесуального кодексу України під час призначення та проведення судової експертизи / Е. Б. Сімакова-Єфремян // Криміналістика и судебная экспертиза: Міжвідомчий науково-методичний збірник. – 2013. Вип.58. – Ч.2. – С. 54-59.)

Підсумовуючи, викладене, можна зробити висновок, що окремі положення чинного КПК України, що визначають повноваження захисника в кримінальному процесуальному доказуванні потребують, на мою думку, певних уточнень та подальших наукових досліджень. Це, в свою чергу, сприятиме належному виконанню завдань кримінального провадження, передбачених ст. 2 КПК України. Збирання і подання відомостей, які можуть стати доказами у справі – одне з найважливіших прав захисника. Тому слід розширити пізнавальні можливості захисника шляхом удосконалення наявних форм його участі у збиранні доказів, а також надати йому законом право самостійно провадити діяльність зі збирання необхідної для захисту інформації.

Ткаченко О.І.

студентка 5-го курсу факультету адвокатури

Національного університету «Одеська юридична академія»

БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА: ЗДОБУТКИ ТА ПОМИЛКОВІ УЯВЛЕННЯ ПРО СТАН ТА ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ

Вперше у законодавстві України поняття «правова допомога» було закріплено в Законі України «Про безоплатну правову допомогу» (далі – Закон) від 2 червня 2011 року. Відповідно до п. 3 ч. 1 статті 2 цього Закону, під правовою допомогою розуміється надання правових послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення. У статті 1 ч. 1 п. 1 Закону зазначається, що безоплатна правова допомога – це правова допомога, що гарантується державою та повністю

або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел.

З часу запровадження безоплатної правової допомоги в Україні точилося немало дискусій стосовно ефективних шляхів вдосконалення і реалізації функцій запровадженої системи.

1. Ефективне функціонування системи безоплатної правової допомоги в Україні повинно забезпечуватися шляхом створення моделі управління, в якій виконавча влада несе відповідальність за організацію та ефективну роботу системи, а також зміни підходів до формування бюджету системи через захищеність та гарантованість її щорічного фінансування (Про Концепцію формування системи безоплатної правової допомоги в Україні : указ Президента України від 9 черв. 2006 р. № 509/2006 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 4. – Ст. 1764).

24 вересня 2014 року відбувся IV щорічний осінній форум «Адвокатура України. Київські дзвони», організований Асоціацією адвокатів України за підтримки Національної асоціації адвокатів України. Із доповіддю щодо аспектів надання безоплатної правової допомоги (далі, - БПД) у кримінальному процесі із часу створення системи і станом на сьогодні виступив директор Координаційного центру Андрій Вишневський. У ході своєї доповіді «Безоплатна правова допомога: свіжі ідеї та нові виклики» Андрій Вишневський окреслив основні здобутки системи безоплатної правової допомоги.

На основі проаналізованої літератури можна зробити висновок, що основні досягнення цієї системи на сьогоднішній день зводяться до наступного:

1) Підвищення кваліфікації адвоката на так званих «каскадних тренінгах». Матеріали даних тренінгів знаходяться на офіційному веб-сайті Координаційного центру з надання правової допомоги. Вони проводяться в усіх регіонах, та для усіх адвокатів, які залучені до надання безоплатної правової допомоги. З 2013 р. і до кінця 2014 р. повністю реалізувалася перша серія тренінгів з кримінального процесу.

У програмі 2016 року матеріали каскадних тренінгів носять тему «Правова допомога внутрішньо переміщеним особам: європейські стандарти та національна практика»

2) Встановлення чітких вимог до діяльності адвокатів, що надають безоплатну вторинну правову допомогу. Важливе значення має наказ Міністерства юстиції від 25.02.2014 №386/5 «Про затвердження стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги в кримінальному процесі» в редакції від 27.10.2015 р. Відповідно до нього, стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальному процесі – це комплекс основних характеристик моделі гарантованого державою захисту, передбачених міжнародно-правовими актами, законодавством України, у межах яких та з урахуванням узгодженої правової позиції сторони захисту захисник є незалежним в обранні стратегії і тактики захисту у кримінальному провадженні для здійснення активного та розумного захисту прав, свобод та законних інтересів клієнта всіма не забороненими законом засобами.

3) Велику роль в забезпеченні ефективного функціонування системи надання безоплатної вторинної правової допомоги відіграє також прийняття від 17 вересня 2014 р. (в ред. від 21.03.2015 р.) постанова Кабінету Міністрів України «Питання оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу», а також «Порядок оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу» та «Методика обчислення розміру винагороди адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу».

Також досить цікавою є публікація доповіді Андрія Вишневського щодо розвінчання популярних міфів про безоплатну правову допомогу:

1. "Робота адвокатів, які надають правову допомогу, ніким не оплачується, їх залучають до справ примусово".

2. «Безоплатна правова допомога є неякісною».

3. «Адвокати системи безоплатної правової допомоги – то «міліцейські» адвокати».

4. «Держава організовує та контролює роботу адвокатів, тому захисники від системи безоплатної правової допомоги не є незалежними».

5. «Надання безоплатної правової допомоги порушує право на вільний вибір захисника».

6. «Система безоплатної правової допомоги сприяє корупції».
7. «Безоплатна правова допомога відбирає клієнтів у «платних» адвокатів».
8. «Оскільки всі адвокати вже одного разу склали кваліфікаційний іспит, конкурс з відбору адвокатів для надання безоплатної правової допомоги не потрібен».
9. «Доцільно, щоб центри безоплатної правової допомоги очолювали адвокати».
10. «За надання безоплатної правової допомоги повинна відповідати адвокатура, а не держава».
11. «Система безоплатної правової допомоги призводить до створення «державної адвокатури».
12. «Управління безоплатною правовою допомогою могли б здійснювати ради адвокатів регіонів».

Але, аналізуючи дослідження в даній сфері, я дійшла до висновку, що більш доцільніше буде виділити три основних хибних твердження.

По-перше, через примусовість залучення адвокатів до справи якість безоплатної правової допомоги є низькою. Стосовно даного твердження доцільно буде відмітити про запровадження (з 2014 р.) згаданих вище стандартів якості надання правової допомоги, що слугує надійним захистом права осіб на отримання якісної кваліфікованої правової допомоги. Всі адвокати зобов'язані постійно підвищувати свою кваліфікацію, а для адвокатів, що здійснюють надання безоплатної вторинної правової допомоги існує окрема єдина програма. Центри з надання безоплатної правової допомоги (далі - Центри) не зацікавлені в особах, які представляють їх діяльність з негативної сторонни. Тому, з особами, що не виконують вимоги щодо постійного підвищення кваліфікації Центри не співпрацюють. І безпосередня участь адвоката у наданні правової допомоги являється суто його вибором. Тому говорити про примусовий характер праці не можна.

По-друге, наявність системи безоплатної правової допомоги, її організація та контроль з боку держави призводять до створення «державної» адвокатури, яка не є незалежною. Необхідно зазначити, що на всіх адвокатів, незалежно від характеру їх діяльності, розповсюджуються положення Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Правил адвокатської етики. Відповідно, розповсюджуються і гарантії діяльності. В статті 2 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» сказано, що адвокатура України є недержавним самоврядним інститутом, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим Законом. Центри не мають доступу до адвокатської таємниці, до адвокатського дос'є. Відсутні також контрольні повноваження з їх боку щодо адвокатів.

По-третє, з метою підвищення незалежності Центрів за надання безоплатної правової допомоги повинна відповідати сама адвокатура. Але, необхідно зазначити, що безоплатна правова допомога є важливою складовою справедливої, гуманної та ефективної системи правосуддя, що спирається на принцип верховенства права. Така допомога є державною гарантією, необхідною для реалізації інших прав, включаючи право на справедливий судовий розгляд і право на захист.

Ярмолюк Н.А.

*студентка 2-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

НАДАННЯ АДВОКАТАМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Однією з головних проблем адвокатури на сучасному етапі її розвитку є забезпечення права громадян на правову допомогу, в тому числі і безоплатну. Причиною тому слугують такі фактори, як відсутність відповідного законодавства, неможливість належного фінансування. В зв'язку із складною ситуацією в країні, більша частина населення не може використовувати своє право на отримання безоплатної правової допомоги.